

забезпечення населення основними соціальними послугами. Обидва напрямки взаємно підсилюють одна одну і не дають ефекту окремо.

Україна постала перед необхідністю проведення структурної трансформації своєї економіки, і частиною цього процесу неминуче стане перегляд прав власності, набутих під час приватизації.

Економіки західних країн неодноразово проходили через аналогічні процедури. Навіть консервативна Великобританія переглядала умови приватизації. В 1997-му році об'єктами перегляду умов приватизації стали найбільші компанії: BAA, BG, British Telecom, British Energy, Centrica, National Power, PowerGen та ін.

Тому замість проблеми бідності слід говорити про проблему соціальної нерівності, основою якої є нерівність можливостей. Це означає, що потрібно боротися не з бідністю як такою, а за створення умов, що забезпечують людям рівні можливості для зростання і розвитку.

1. *Braverman H. Labour and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century. New York 1974.*

2. *Castells M. The Rise of the Network Society, Oxford: Blackwells. 1996*

3. *Mills C.W. White Collar: New American Middle Class. New York: Oxford University Press, 1951. XX, 378 p.*

4. *Tourain A. The rise and the fall of the French labour movement Social theory a. social criticism. P. 230-242.*

5. *Wallerstein I. Historical capitalism. London: Verso. 1983.*

6. *Чепурко Г. Соціальна нерівність і сфера зайнятості Українське суспільство 1992-2008. Соціологічний мо-*

ніторинг / за ред. д-ра. екон. наук В.Ворони, д-ра соц. наук М. Шульги. - К. : ІС НАНУ, 2008. - С. 56-66.

7. *Балакірева О. М., Ноур А. М. Соціально-трудовий статус та розшарування за доходами як детермінанти соціального самопочуття та економічної поведінки населення України О. М. Балакірева, А. М. Ноур. за ред. акад. Гецця В. М. Економіка і прогнозування. Науково-аналітичний журнал. К. : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2010. № 1 С. 111-129.*

8. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року Відомості Верховної Ради (ВВР). 1996. - № 30. С. 141.

9. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 38. - ст. 348.

10. Про Державний бюджет України на 2010 рік: Закон України від 27.04.2010 № 2154-VI / Відомості Верховної Ради України. 2010. № 22-23, № 24-25. - ст. 263.

11. Про Державний бюджет України на 2011 рік: Закон України від 23.12.2010 № 2857-VI Відомості Верховної Ради України. 2011. № 7-8. ст. 52.

12. Про Державний бюджет України на 2012 рік: Закон України від 22.12.2011 № 4282-VI Відомості Верховної Ради України. 2012. № 34-35. - ст. 414.

13. *Кузьменко В. В. Зарубіжний досвід визначення частки оплати праці у ВВП та собівартості продукції В. В. Кузьменко Вісник Хмельницького національного університету 2009. № 5, Т. 2 С 72-76.*

14. <http://news.finance.ua/ua/1/0/all/2012/03/30/274575>

The paper explores the problem of a large social gap between classes in modern Ukraine. The author describes to one of the most complicated and controversial problem of economy possibilities to increase the proportion of the share of labour remuneration in GNP and the reprivatization in order to correct social inequality, which is the basis of inequality of opportunity.

УДК: 331. 582

Барчук В. П.

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У статті розглянуто особливості формування та використання трудового потенціалу регіону (на прикладі Івано-Франківської області). Здійснено аналіз використання трудового потенціалу в ключових видах економічної діяльності.

Ключові слова: *трудовий потенціал, формування трудового потенціалу, використання трудового потенціалу, зайнятість, працевлаштування.*

І. Вступ. При дослідженні трудового потенціалу Івано-Франківської області, як і кожного іншого регіону, враховуємо, що кон'юнктура ринку праці цього регіону має свої певні особливості. Регіон є праценадлишковим, оскільки пропозиція на ринку праці перевищує попит, що є характерним також для областей Західної України, зокрема Закарпатської, Волинської, Тернопільської. Трудовий потенціал є одним із ключових чинників підвищення ефективності суспільного виробництва та рівня життя всього населення, оскільки існує пряма залежність

між ступенем його сформованості та розвитком економічного потенціалу певного виду економічної діяльності. Ці пропорції поширюються на увесь спектр суспільного виробництва, темпи його розвитку, зростання соціального та культурного рівня життя найманих працівників та роботодавців.

Актуальність. Формування та використання трудового потенціалу є на сьогодні одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку регіону. Рівень та якість трудового потенціалу відіграють провідну роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності економіки країни і є фундаментом прогресивного економічного розвитку суспільства. Найважливішим завданням розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні є створення необхідних умов для гармонійного розвитку кожної особистості і територіальної громади, забезпечення високого рівня життя населення та конкурентоздатності вітчизняної економіки в умовах глобалізації. На рівень розвитку регіону (у нашому випадку Прикарпаття) як складової економіки країни впливає низка чинників: соціальних, природних, технологічних, політичних, організаційних тощо. Дослідженню питань формування, розвитку, теоретичного обґрунтування трудового потенціалу присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Долішній, С. Дорогунцов, С. Злупко, О. Грішнова, Д. Богиня, П. Колосов, Б. Генкін, В. Бідак, В. Васильченко, С. Вовкавич, О. Григоренко, Е. Лібанова, Л. Семів, Л. Шевчук, С. Пирожков, С. Писаренко, М. Чумаченко. Однак, незважаючи на значний науковий доробок, відкритим залишається питання дослідження категорії трудового потенціалу та його використання, що актуалізує тематику даного дослідження.

II. Постановка завдання. Трудовий потенціал як соціально-економічна категорія, є досить складним утворенням, що репрезентує інтегральну оцінку кількісних і якісних характеристик економічно активного населення. Важливими компонентами трудового потенціалу є здоров'я, моральність, творчий потенціал, трудова активність, організованість, освітньо-кваліфікаційний рівень, мотивація до праці, ставлення людини до природи. Роль останнього чинника у формуванні стратегії формування та використанні трудового потенціалу важко переоцінити в контексті надзвичайно динамічного техногенного розвитку суспільства. Проте

головною складовою трудового потенціалу виступають фізичні параметри працездатної частини населення та демографічна ситуація. Так, на початку 90-х років ХХ століття в Україні демографічна складова трудового потенціалу характеризувалась зменшенням питомої ваги вікових груп до 35 років, низьким рівнем народжуваності та значною міграцією населення [2; с.173]; приблизно такі ж показники маємо в теперішньому часі.

Одним із пріоритетних завдань формування та використання трудового потенціалу є попередження виникнення загроз його розвитку та стабілізація його позитивних кількісно-якісних характеристик. У зміст поняття "формування трудового потенціалу" вкладаємо процес його розвитку та переходу в більш досконалий стан, який забезпечує його якісне та кількісне відтворення, найповнішу реалізацію та ефективне використання. Він передбачає демографічний, психофізіологічний, інтелектуальний, культурний розвиток населення для формування його економічної активності.

III. Результати. За допомогою статистичних даних проілюструємо рівень зайнятості населення та реалізацію трудового потенціалу населення регіону. Так, за показниками, рівень зайнятості населення Івано-Франківської області протягом 2011 року складав трохи більше 50% від усього населення. Якщо порівнювати даний показник з іншими областями України, то він є одним із найменших.

Суперечливі соціально-економічні процеси в Україні пов'язані із трансформацією економіки у ринкову, деструктивним впливом фінансово-економічної кризи, надзвичайно негативно позначилась на соціально-економічному становищі суспільства, умовах трудової діяльності, деформувавши умови розвитку, використання, збереження трудового потенціалу країни та її регіонів. Разом з тим, обговорювані на державному рівні засади реалізації Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2020 р. на порядок денний поставили низку нових проблем, пов'язаних із активізацією інтелектуальних чинників трудової діяльності, а отже, із розкриттям та включенням у всі види економічної діяльності інтелектуальних здібностей найманих працівників.

Окремі положення концепції формування та розвитку трудового потенціалу України знайшли відображення у законодавчих актах України. В останні роки констатований кризовий

Рівень зайнятості населення за регіонами у 2011 році [таб. 1]

(за матеріалами вибіркового обстеження населення з питань економічної активності)
(у % до всього населення відповідного віку)

	Січень–березень		Січень–червень		Січень–вересень		Січень–грудень	
	всього, у віці 15-70 років	з них працездатного віку	всього, у віці 15-70 років	з них працездатного віку	всього, у віці 15-70 років	з них працездатного віку	всього, у віці 15-70 років	з них працездатного віку
Україна	58,6	65,7	59,0	66,2	59,5	66,8		
Автономна Республіка Крим	60,8	69,1	61,3	69,5	62,1	70,1		
Вінницька	57,9	63,9	58,2	63,9	58,7	64,6		
Волинська	58,1	62,8	59,0	63,8	59,5	64,5		
Дніпропетровська	60,6	69,5	61,0	70,1	61,4	70,8		
Донецька	58,4	67,8	59,2	68,3	59,7	69,3		
Житомирська	59,7	64,5	59,6	64,7	59,6	64,6		
Закарпатська	57,9	63,1	57,7	63,5	57,1	63,1		
Запорізька	59,6	66,7	60,1	67,5	60,8	68,5		
Івано-Франківська	52,2	57,9	52,9	58,7	52,7	58,4		
Київська	58,0	64,8	57,9	65,4	59,0	66,7		
Кіровоградська	57,3	66,2	57,4	66,0	57,9	66,8		
Луганська	57,4	64,6	57,8	65,4	57,9	65,8		
Львівська	58,4	65,0	58,0	64,3	58,1	64,6		
Миколаївська	59,2	67,4	59,4	67,3	59,9	67,7		
Одеська	57,9	65,5	58,0	65,9	58,3	66,4		
Полтавська	57,3	66,6	57,5	66,9	58,2	66,7		
Рівненська	58,0	60,7	57,5	61,4	59,0	62,4		
Сумська	54,5	61,4	57,8	63,8	59,1	65,3		
Тернопільська	54,8	59,7	55,0	60,0	55,9	60,7		
Харківська	58,8	67,6	59,5	68,1	60,7	68,9		
Херсонська	58,4	65,9	58,8	66,3	59,1	66,6		
Хмельницька	59,5	65,4	59,7	65,9	59,2	65,6		
Черкаська	58,1	66,4	58,7	67,4	59,4	68,4		
Чернівецька	56,8	57,4	57,1	58,1	57,9	58,7		
Чернігівська	58,9	63,8	59,4	64,1	59,7	64,4		
м. Київ	61,4	70,0	64,1	70,4	64,8	71,2		
м. Севастополь	63,0	71,7	62,1	71,0	63,0	71,6		

стан трудового потенціалу як такий, що загрожує економічній безпеці країни, зумовив розроблення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 р. (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 липня 2009 р. №851-р) [2].

В умовах формування ринкових відносин в Україні, які суттєво змінили суспільство в цілому, його цінності, основоположні принципи економічної та соціально-політичної систем, актуальною є проблема організації раціонального використання трудового потенціалу – як головного чинника розвитку продуктивних сил. На зміну повній зайнятості приходять ринок праці із внутрішньо притаманним йому безробіттям традиційних професій і дефіцитом перспективних. Більшість підприємств у процесі

ринкових трансформацій знизили чисельність працівників, заробітну плату, яка сьогодні не забезпечує фізіологічно необхідного мінімуму споживання більшості населення.

Особливого значення при дослідженні використання трудового потенціалу набуває його використання в різних видах економічної діяльності [5].

Варто відзначити, що за 2009-2010 роки найбільша кількість населення була працевлаштована в галузі торгівлі, ремонті автомобілів, виробництві побутових виробів та предметів особистого вжитку. Дана кількість працевлаштованих осіб є домінуючою порівняно з іншими видами економічної діяльності.

В Івано-Франківській області промисловість та сільське господарство є головними галузями економіки, тому закономірно, що кількість

Працевлаштування незайнятого населення за видами економічної діяльності [таб. 2]

(осіб)

	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Усього працевлаштовано	24667	29104	12376	14656	12652	15308
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2887	2896	1131	1030	1150	1152
Рибальство, рибництво	26	18	7	3	11	9
Промисловість	5598	6751	2083	2413	2606	3436
добувна промисловість	227	277	105	101	130	133
переробна промисловість	4665	5777	1734	2101	2138	2955
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	706	697	244	211	338	348
Будівництво	1361	1246	437	230	637	562
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	5947	7984	3887	5258	3569	4725
Діяльність готелів та ресторанів	894	1242	717	981	497	737
Діяльність транспорту та зв'язку	1115	1346	418	422	557	639
Фінансова діяльність	174	95	98	46	122	73
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	771	861	325	485	437	485
Державне управління	1594	1800	974	1121	937	1029
Освіта	2135	2300	928	1043	827	914
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1431	1681	983	1219	871	1064
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	734	884	388	505	431	483

працевлаштованого населення в промисловій має досить високий показник. Так, за 2009 рік в цю галузь було працевлаштовано 5598 осіб і спостерігалась тенденція до збільшення: вже у 2010 році кількість працевлаштованих збільшилася до 6751 особи [4].

Щодо аграрного сектору, то, навідміну від промислового, частка працевлаштованих в цій сфері не є дуже великою. За 2009 рік працевлаштовано 2887 осіб, за 2010 рік – кількість працевлаштованих збільшилася до 2896 осіб [4]. Частка зайнятих в цій сфері економічної діяльності має тенденцію до зниження через брак належного фінансування, у той час як у країнах Євросоюзу цю галузь вважають однією з пріоритетних, передовсім через потребу екологічно чистої продукції; аграрний сектор активно фінансують, а в зайнятих у цій сфері працівників зацікавлюють шляхом дотацій.

На формування, а згодом і на ефективне використання трудового потенціалу має вплив освітній рівень людини. При аналізі працевлаштування населення в галузі освіти можна помітити, що кількість працевлаштованих в цю галузь порівняно значна: за 2009 рік – працев-

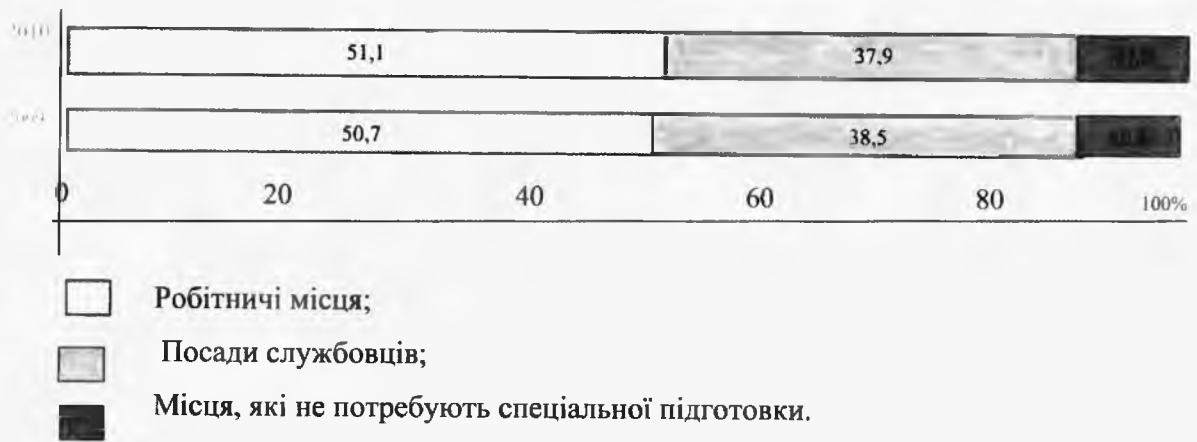
лаштовано 2135 осіб, за 2010 рік – 2300 осіб [4].

Інші показники працевлаштування незайнятого населення за видами економічної діяльності є нижчими, ніж попередньо перераховані. Варто відзначити, що кількість працевлаштованих за 2010 рік у фінансовій сфері, будівництві та рибальстві зменшилася, а кількість працевлаштованих у всіх інших видах економічної діяльності збільшилася. Кількість усіх працевлаштованих у всіх видах економічної діяльності Івано-Франківської області за 2009 рік становить 24667 осіб, а за 2010 – 29104 осіб [4].

Важливе місце в дослідженні трудового потенціалу посідає дослідження потреб в працівниках за категоріями робочих місць: робітничі місця; посади службовців; місця, які не потребують спеціальної підготовки.

Найбільша потреба існує в працівниках на робітничі професії, так, в 2009 році – 50,7%, у 2010 показників збільшився до 51,1%. Потреба в працівниках на посади службовців є меншою, ніж потреба на робітничі місця і складає за 2009 рік – 38,5%, за 2010 – 37,9%. Най-

Потреба в працівниках за категоріями робочих місць [рис. 1]
(на кінець року; відсотків до загальної кількості вільних робочих місць)

менша потреба в працівниках на робочі місця, які не потребують спеціальної підготовки, відповідно за 2009 рік – 10,8%, за 2010 – 11%. Це відсоткове співвідношення ілюструє, що найбільша потреба спостерігається в працівниках саме на робітничі професії [4].

Трудовий потенціал потребує постійної активізації, яка не може відбуватися спонтанно, вона вимагає вмотивованих та послідовних дій з боку органів державної влади та місцевого самоврядування щодо формування механізму її розвитку та підтримки.

Підвищення якості трудового потенціалу вимагає, з одного боку, дедалі більших інвестицій в розвиток людини, а з іншого – більш активного використання трудового потенціалу на всіх рівнях управління, особливо на рівні виду економічної діяльності та підприємства [5].

IV. Висновки. В умовах ринкових відносин важливими як напрям, скерований на збереження та використання набутого рівня трудовою потенціалу, так і напрям щодо забезпечення його подальшого формування та розвитку, без чого неможливий вихід країни з економічної кризи і вирішення проблеми загальної та професійної освіти робітників державного і приватного секторів економіки.

Трудовий потенціал поступово починає змішуватися з таких видів діяльності як сільське господарство та промисловість, у сферу послуг, при чому це є не тільки тенденцією, характер-

ною для Івано-Франківської області, а й всієї України і світу загалом.

Варто відзначити, що в сучасних умовах функціонування економіки використання і відтворення трудового потенціалу має здійснюватися на мікро- та макrorівнях. Головною метою органів управління в сучасних умовах повинно стати забезпечення ефективності формування та використання працересурсного потенціалу через трансформацію структури зайнятості області, переведення її в новий якісний стан, що дозволить піднести рівень трудового потенціалу населення.

1. Чорний Р. С. Теоретико-методологічні аспекти дослідження трудового потенціалу в світлі дискурсу праці. Регіональна економіка, 2011. № 2. с. 128.

2. Бендасюк О. О. Особливості розвитку трудового потенціалу України в умовах переходу до інноваційної моделі економіки. Регіональна економіка, 2010. № 1. с. 173.

3. Лич В. М. Трудовий потенціал: теорія та практика відтворення: Монографія. - К. : Наук, світ; 2003. - 313 с.

4. Державний комітет статистики України. [Електронний документ] Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

5. Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи і регіональні особливості / [М. І. Долішній, С. М. Злупко та ін.]. Ужгород: Карпати, 1997. - 422 с.

The features of forming and use of labour potential of region are considered in the article (on the example of the Ivano-Francovsk area). The analysis of the use of labour potential is carried out in the key types of economic activity